

نارنجستان قوام

نازیلاناظمی

آینه

مقرنس کاری هشتی

خانه قوام

خانه قوام یا همان نارنجستان در سال ۱۳۴۵ ساخته شده است.

معماری و تزیینات

بنای خانه برگرفته از سبک معماری دوران زندیه و باغ آن بر اساس باغ‌های دوره قاجار طراحی شده است. از همان ابتدای ورود به خانه، هنرمندی استادکاران در رشته‌های گوناگون خودنمایی می‌کند. در اصلی باغ از چوب ساج است و منبت کاری بسیار ظریفی دارد. پس از عبور از در، وارد یک هشتی با سقفی دارای آجرکاری، کاشی کاری و مقرنس‌های گچی می‌شویم. در سردر ورودی کتیبه‌ای از سنگ مرمر سرخ‌رنگ با نقش آیاتی از قرآن دیده می‌شود. بالای سردر تاریخ ۱۳۰۵ هجری قمری نوشته شده که ظاهراً سال پایان یافتن ساخت بناست. با عبور از هشتی وارد محوطه باغ می‌شویم که با درختان نخل و نارنج پوشانده شده است و بعد هم به عمارت اصلی می‌رسیم. به طور کلی خانه قوام به دو بخش شمالی و جنوبی تقسیم می‌شود. عمارت اصلی بنایی است که در بخش شمالی قرار دارد و دارای دو طبقه، زیرزمین و ۲۰ اتاق است که همگی به هم راه دارند. زیباترین بخش بنای اصلی، ایوان آن است که دو ستون سنگی یکپارچه و سقفی مسطح دارد و از نظر تزیینات به کار رفته در آن، در نوع خود بی‌نظیر است. وسط سقف نقاشی یک مدال بزرگ وجود دارد که در اطراف آن شش منظره بیضی شکل نقاشی شده‌اند. در واقع بخش بزرگی از اجزای خانه، مانند دیوارها و سقف اتاق‌ها، همگی با نقاشی‌های منحصر به فردی از گل، حیوانات، منظره شکار و تصویرهای دیگر مزین شده‌اند. از لحاظ زیبایی‌شناسی، نقاشی‌ها به سبک دوره زندیه و رنگ و روغنی هستند که در نهایت هنرمندی روی چوب‌ها کشیده شده‌اند.

از نکته‌های جالب توجه در تزیینات خانه، وجود کاغذ دیواری و عکس‌های کاغذی رنگی است. بیشتر نقاشی‌های ایوان بزرگ و اتاق‌ها، کار لطفعلی صورترگر، نقاش معروف آن

در گوشه‌ای از شهر زیبای شیراز، خانه و باغی زیبا وجود دارد. این خانه و باغ که به نام خانه و نارنجستان قوام نامیده می‌شود، از یادگارهای دوران قاجار است که توسط خاندان قوام‌الملک، یکی از با نفوذترین خاندان‌های دوران قاجار، ساخته شده است. سرمنشأ این خاندان، حاج ابراهیم خان کلاتر شیرازی است که در محرم ۱۲۱۶ هجری قمری، به دلیل بدگویی اطرافیان، خود و خانواده‌اش - به جز یک پسرش - همگی به دستور فتحعلی شاه دستگیر و کشته شدند. پسر نجات‌یافته، پس از مدتی مورد عفو قرار گرفت و به نام علی اکبر خان قوام‌الملک والی شیراز شد. بازگشت اعتبار به خاندان قوام اختیار علی محمدخان قوام‌الملک دوم، و پس از او پسرش محمد رضاخان قوام‌الملک سوم قرار داد.

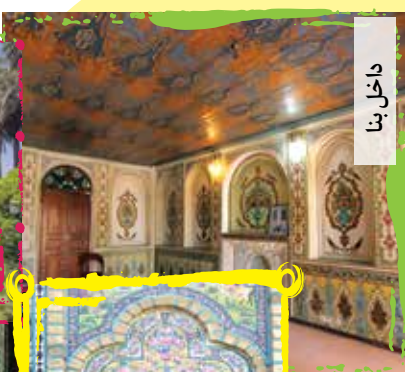
آینه کاری و درهای منبت

باغ نارنجستان

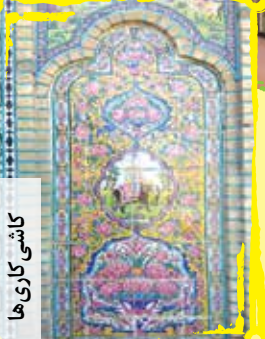

داخل بنا

شیشه‌های رنگی

کاشی کاری‌ها

باغ خانه

در فاصله دفتر کار والی و عمارت شمالی، باغی وسیع و محصور با نرده‌های فلزی قرار دارد. این نرده‌ها از زمان ساخت باغ باقی مانده‌اند. در مقابل ایوان و بنای اصلی، حوض بزرگی قرار دارد که لبه‌ها و پاشویه آن با قطعه‌های بزرگ سنگ سرخ پوشانده شده‌اند و در دو طرف آن باغچه‌هایی دیده می‌شوند. در حد فاصل عمارت اصلی تا عمارت جنوبی، آبراهه‌ای سراسری با شکل‌های هندسی ساخته شده و اطراف این آبراهه گل کاری شده است. این باغ دارای درختان بسیار نارنج است که در فصل بهار عطر دل‌انگیز بهار نارنج فضای باغ را عطرآگین می‌کند. نام نارنجستان به خاطر وجود همین درختان به این خانه و باغ گفته می‌شود.

خانه قوام را باید یک موزه و مجموعه بی‌نظیر از هنرهای تزیینی گوناگون در معماری ایرانی دانست. در این مجموعه می‌توان هم‌زمان شاهد هنرهای تزیینی متفاوتی بود. این هنرها عبارت‌اند از:

- نقاشی روی چوب با استفاده از رنگ‌های طبیعی، مانند سنگرف، لاجورد و گل آخری؛
- گچ‌بری و آجرکاری که به شکل‌های متفاوت مانند شطرنجی و بندسنگ اجرا شده است؛
- مقرنس کاری، به‌ویژه مقرنس کاری آویخته هشتی که از جمله زیباترین مقرنس‌ها در بناهای قدیمی ایرانی است؛
- حجاری که این هنر در بخش پایینی دیوارها بیشتر استفاده شده و نقش‌های آن‌ها برگرفته از تخت جمشید، سربازان قاجاری و نقش‌های اسلیمی است؛
- کاشی کاری که در این هنر با استفاده از کاشی‌های هفت‌رنگ، تابلوهایی بسیار زیبا با مفهوم‌های متفاوت ساخته شده‌اند؛
- آینه‌کاری که در خانه قوام از دو نوع آینه‌کاری استفاده شده است: «ساده» و «چهار رویه»؛
- معرق کاری که روی درها و ستون‌هایی از جنس چوب گردو و صندل، و مواد دیگری مانند صدف صورت گرفته و معرق کاری ظریف و زیبایی است.

دوران است. در دو طرف ایوان بزرگ، دو پلکان برای رسیدن به طبقه دوم وجود دارد. در انتهای پلکان‌ها در هر طرف یک سالن و اتاق بزرگ قرار دارد. اتاق اصلی در اینجا سقفی آینه‌کاری شده دارد که وصف‌ناپذیر است. از دیگر تزیینات دیدنی و کم‌نظیر بنای شمالی، درهای ارسی با شیشه‌های رنگی و هلالی است. بالای عمارت اصلی، همانند باغ ارم، هلال‌هایی با کاشی کاری و نقش‌هایی مانند نقش شیر و خط نوشته و خط‌های اسلیمی دیده می‌شوند.

در این عمارت قدم به قدم شاهد یک اثر هنر بی‌مانند هستیم. تمامی درهای بنا از چوب گردو و مزین به خاتم‌کاری هستند و تالابوی صدف‌های خلیج فارس که در آن‌ها به کار رفته، واقعا دیدنی است. بخش پایین دیوارها و بخاری دیواری از سنگ مرمر یزد و تبریز ساخته شده‌اند و دارای حجاری‌هایی مانند نقش داریوش هخامنشی و تصویر حیوانات به سبک تصویرهای قاجار هستند.

بخش شرقی باغ تعدادی اتاق دارد که در زمان خود به آشپزخانه و محل اقامت مستخدمان اختصاص داشته‌اند. در حیاط آشپزخانه حوضی کوچک با یک فواره سنگی وجود دارد که کف آن از کاشی‌های فیروزه‌ای است. دو راهروی بخش جنوبی باغ نیز به هشتی و در ورودی باغ راه دارند. در دو طرف راهروها دو ایوان با ستون‌های منبت‌کاری شده دیده می‌شوند و در جلوی ایوان‌ها پنج پنجره سنگی با حجاری برجسته ساخته شده‌اند. در دو سمت این بنا شش اتاق وجود دارد. در واقع این قسمت، دیوان خانه حکومتی و دفتر کار والی شیراز است.

وسط بنای ضلع جنوبی، یک طاق‌نمای بزرگ و دو طاق‌نمای کوچک کاشی‌کاری شده وجود دارد که در طاق‌نمای بزرگ تصویر سه تن از مستخدمان دوران زندیه با لباس‌های بلند قرار دارد. بالای این طاق‌نما منظره‌هایی از طبیعت و داستان‌های شاهنامه کاشی کاری شده است. در حاشیه منظره‌ها، تصویر شکارگاه و تصویرهای داستانی، مانند شیرین و خسرو، دیده می‌شود.

از دیگر بخش‌های مجموعه خانه قوام مکتب‌خانه آن است که در شرق عمارت نارنجستان قرار دارد و از پشت به نارنجستان متصل است. این بخش به نام «خانه عراقی‌ها» معروف است. «حمام گچینه» دیگر بخش این مجموعه و یکی از پنج حمام معروف شیراز است که ظاهرا حمام خصوصی قوام بوده است.

از بخش شمالی خانه که در واقع بخش بیرونی است، بیشتر برای پذیرایی از مهمانان یا کارهای اداری استفاده می‌شده است. در غرب مجموعه، خانه دیگری قرار دارد به نام «خانه زینت‌الملک» که محل اصلی سکونت خانواده قوام بوده و به همین دلیل به نام اندرونی خوانده می‌شده است. میان بیرونی و اندرونی یک کوچه فاصله بود و این دو فضا از طریق یک تونل زیرزمینی به هم مربوط می‌شدند. امروزه خانه زینت‌الملک در چند قدمی باغ نارنجستان قرار دارد و به «موزه مشاهیر» تبدیل شده است.

عمارت قوام

سقف عمارت

درهای معرق کاری

نارنجستان قوام

